

Rapport Antropologiske undersøkelser 01/2008

Kistebegravelser i Urnes stavkirke

Berit J. Sellevold

KISTEBEGRAVELSER I URNES STAVKIRKE

Berit J. Sellevold, NIKU

NIKU prosjektnummer	156 1081 08
Berørt område	Urnes stavkirke
Oppdragets art	Registrering av kistebegravelser
Oppdragsgiver	Riksantikvaren, Stavkirkeprogrammet v/ Sjur Mehlum
Tiltakshaver	Riksantikvaren
Oppdraget utført av	NIKU v/ Berit J. Sellevold
Oppdraget utført dato	11. – 14. august 2008

INNHold:

	Side
Sammendrag	3
Kistebegravelser i Urnes stavkirke	4
Materialet	6
Beskrivelse av kistene	7
Antall individer	9
Diskusjon	10
Avslutning	11

Vedlegg:

Vedlegg 1: Jens Bugge og hans nærmeste etterkommere	12
Vedlegg 2: Katalog	15

Tabeller og figurer:

Tabell 1: Beskrivelse av kistene	7
Tabell 2: Levningene i kistene	9
Tabell 3: Oversikt over Jens Bugges samt hans ektefellers og barns dødsaldre	11
Figur 1: Kiste nr. 1 løftes opp	4
Figur 2: Kiste nr. 1 fraktes fra kirken	5
Figur 3: Registrering av kistene foregikk i container ved kirken	5
Figur 4: Delvis mumifisert lik i Kiste nr. 2. Lårbein og skinnebein holdt sammen av inntørket vev over kneleddet (midt på bildet). Foten ses til høyre	6
Figur 5: Kiste nr. 1	15
Figur 6: Metallplate med innskrift på Kiste nr. 1	16
Figur 7: Kiste nr. 2	17
Figur 8: Kiste nr. 3	18
Figur 9: Kiste nr. 4	19
Figur 10: Kiste nr. 5	20
Figur 11: Kiste nr. 6	21

Figur 12:	Kiste nr. 7	22
Figur 13:	Kiste nr. 8, 9 og 10	23
Figur 14:	Kiste nr. 11	24
Figur 15:	Kiste nr. 12	25
Figur 16:	Kiste nr. 13	26
Figur 17:	Kiste nr. 14	27
Figur 18:	Kiste nr. 15	28
Figur 19:	Kasse nr. 16	29
Figur 20:	En større samling kranier og knokler fra ødelagte kister i Kasse nr. 16	31
Figur 21:	Kranier og kraniefragmenter i Kasse nr. 16	31
Figur 22:	Kasse nr. 17	32
Figur 23:	Skjelettdeler av barn og voksne i Kasse nr. 17	33

Sammendrag

15 kister og små skrin fra kjelleren under Urnes stavkirke ble registrert. Bevaringstilstanden varierte fra meget god til meget dårlig. En metallplate på kistelokket på den best bevarte kisten bar en inskripsjon som tilkjennega at kisten inneholdt levningene av proprietær Jens Bugge til Urnes, som døde i år 1770, 77 år gammel. En innrisset inskripsjon på lokket av en av de små kistene ga årstallet 1744. De fleste kistene var trapesformede i alle dimensjoner. Kun et par av de små skrinene var rektangulære. Det formodes at alle kister og skrin stammet fra 1700 – tidlig 1800-tallet.

Kistene og skrinene inneholdt levninger av to voksne individer og 13 små barn eller fostre. Mange av kistene var ødelagte og innholdet var tilgjengelig for inspeksjon, men på noen av kistene var lokket spikret fast, og kistene kunne ikke åpnes uten å ødelegges.

Ved registreringen i august 2008 ble det ikke foretatt grundige undersøkelser av levningene. Slike undersøkelser vil imidlertid kunne gi verdifull informasjon om menneskene, og om liv og levekår på Urnes på 1700-tallet. Disse kistebegravelsene er et meget verdifullt kulturhistorisk og biologisk kildemateriale, og det er derfor viktig at materialet holdes tilgjengelig for fremtidig forskning. Det foreslås at kistene settes ned igjen under gulvet i kirken. Siden mange av kistene er i relativt dårlig stand vil det være hensiktsmessig å plassere de dårlig bevarte kistene i enkle trekasser med løse lokk.

*****

KISTEBEGRAVELSER I URNES STAVKIRKE

I forbindelse med restaureringsarbeider i Urnes stavkirke som ledd i Riksantikvarens stavkirkeprogram måtte blant annet gulvet i koret åpnes. Alle kistene som var lagret under korgulvet måtte flyttes ut av kirken. NIKU fikk i oppdrag å bistå ved flyttingen av kistene, og samtidig registrere dem. Arbeidet fant sted mandag 11. august til og med torsdag 14. august 2008 og ble gjennomført i et samarbeid mellom Fortidsminneforeningens stedlige representant Marit Bøen og hennes hjelpere Jørgen Bøen, Ole Inge Skagen, Torvard Urnes og Svein Wergeland, og NIKU v/ Berit J. Sellevold.

Figur 1: Kiste nr. 1 løftes opp.

Kistene ble løftet forsiktig opp (Fig. 1) og ble fraktet med traktor (Fig. 2) til en container som var satt opp på jordet ca. 100 meter syd for kirken, til registrering og midlertidig lagring.

Figur 2: Kiste nr. 1 fraktes fra kirken.

Figur 3: Registrering av kistene foregikk i container ved kirken.

Containeren var utstyrt med et bord, en stol og godt arbeidslys slik at arbeidet med registrering av kistene kunne bli utført der (Fig. 3). Etter at registreringen var ferdig ble kistene lagret i containeren i påvente av at restaureringsarbeidene i kirken skulle bli ferdige.

Materialet

Materialet besto av to voksenkister, 13 barnekister / små skrin samt to trekasser med løse skjelettdeler.

Kistene hadde opprinnelig stått under gulvet i skipet men var blitt flyttet til koret på 1970-tallet i forbindelse med restaureringene som pågikk den gang. Kistene er nå i varierende tilstander av bevaring: noen er intakte men mange er til dels svært ødelagte. Særlig er bunnplanken i flere av kistene råtnet vekk. På noen av de intakte kistene er lokket forsvarlig festet med nagler eller spikre og kan ikke åpnes uten at kisten ødelegges. Det ble bestemt at de lukkede kistene ikke skulle åpnes, både på grunn av etiske forhold og fordi den potensielle vitenskapelige verdien av en relativt kursorisk undersøkelse ble vurdert som forholdsvis beskjeden på grunn av den antatte bevaringstilstanden på levningene i de lukkede kistene. I flere av de åpne kistene ble det nemlig konstatert at likene er delvis mumifiserte, dvs. at inntørket vev i form av hud og muskler er til stede. Dette vevet delvis dekker og delvis binder sammen mange av skjelettdelene, se bildet nedenfor (Fig. 4).

Figur 4: Delvis mumifisert lik i Kiste nr. 2. Lårbein og skinnebein holdt sammen av inntørket vev over kneleddet (midt på bildet). Foten ses til høyre.

For å gjennomføre vitenskapelige undersøkelser må knoklene skilles fra hverandre, og når levningene er mumifiserte lar dette seg vanskelig gjøre uten å ødelegge levningene. Det vil også være både ressurs- og tidkrevende å rense knoklene. Både av etiske og praktiske hensyn ble det derfor besluttet at inngrep i materialet skulle begrenses til et minimum i forbindelse med denne registreringen.

Kunnskapspotensialet i materialet er imidlertid stort. En grundig undersøkelse av levningene vil utvilsomt kunne frembringe verdifull informasjon om menneskene, deres liv og levekår og begravelsskikker på Urnes på 1700-tallet. Det foreslås derfor at kistene settes tilbake under kirkegulvet på en slik måte at de kan være tilgjengelig for fremtidig forskning. Siden mange av kistene er i relativt dårlig stand vil det være hensiktsmessig å plassere de dårlig bevarte kistene i enkle trekasser, eventuelt med løst lokk.

Beskrivelse av kistene

I alt ble 15 kister og to kasser registrert. Alle kistene var av tre, og de fleste var sammenføyd med treplugger. De fleste kistene var trapesformet i alle dimensjoner, men noen få var rektangulære. I tabellen nedenfor angis minste og største lengde-, bredde-, og høydemål der det har vært mulig å ta disse målene. Se også Vedlegg 2, Katalog, nedenfor.

Tabell 1: Beskrivelse av kistene

Kiste nr.	Form	Mål	Tilstand	Kommentarer
1	Trapesformet i alle dimensjoner.	Lengde: ca. 205 cm.	Intakt	Metallplate på lokket identifiserer den døde som Jens Bugge.
2	Uvisst. Bare bunnplanken er bevart.	Lengde: ca. 210 cm.	Ødelagt	Et løst, intakt trapesformet lokk kan tilhøre denne kisten.
3	Trapesformet i alle dimensjoner.	Største lengde utvendig: 34 cm, innvendig 30 cm. Bredde: 13,5 til 14,5 cm Høyde: 10,5 til 12,5 cm.	Intakt	Uten dekor. Lokket er svakt profilert, tilhugget langs alle kanter. Sammenføyd av relativt kraftige treplugger.
4	Lett trapesformet.	Intern lengde: 24,5 cm. Bredde: 9 til 10 cm. Høyde: 7,5 til 8,5 cm.	Ødelagt	Lokket mangler.
5	Trapesformet.	Ekstern lengde: ca 63 cm. Intern lengde: ca 59 cm. Største	Svært ødelagt.	Kisten kan ha vært trukket med lær. Dansk mynt fra 1978 funnet i den åpne kisten.

		bredde på lokket: 35 cm.		
6	Trapesformet.	Lengde: ca 75 cm. Bredde: 27 til 38 cm.	Svært ødelagt.	Forseggjort kiste.
7	Trapesformet.	Største lengde: ca 75 cm. Største bredde: ca 30 cm.	Svært ødelagt.	
8	Rektangulær.	Lengde: 16,5 cm. Bredde 6,5 cm. Høyde: 7,5 cm.	Velbevart.	Grovt tilvirket av 18 mm tykke bord.
9	Rektangulær med svakt hvelvet lokk.	Lengde: ca 18 cm. Bredde: 7 cm. Høyde: 6,5 cm.	Velbevart.	Forseggjort, sammenføyd med treplugger. Svart utvendig, ubehandlet innvendig.
10	Trapesformet med takformet lokk.	Lengde ca 59 cm. Bredde: 21 til 25 cm. Høyde: 19 til 23 cm.	Relativt dårlig bevart.	Sammenføyd med treplugger. Lokket er festet til kisten med stor metallnagle eller –spiker.
11	Trapesformet med takformet lokk.	Lengde: 59,5 cm. Bredde: 15,5 til 20 cm. Høyde: 16,5 til 20,5 cm.	Velbevart.	
12	Trapesformet i alle dimensjoner.	Største lengde: 66 cm. Bredde på bunnplanken: 16 til 21 cm. Bredde på lokket 28 til 40,5 cm. Høyde: ca 20 til 34 cm.	Intakt.	Sammenføyd med treplugger. To solide metallnagler eller –spikre fester lokket til kisten som ikke kan åpnes.
13	Trapesformet med svakt takformet lokk og solid bunnplanke.	Lengde: 45 cm. Bredde: 20 til 24 cm. Høyde: 21 til 22 cm.	Velbevart.	Temmelig grovt tilvirket. Sammenføyd av treplugger. Likearmet kors innrisset på den bredeste del av lokket.
14	Trapesformet med svakt takformet lokk.	Lengde: 54 cm. Bredde: 18 til 21 cm. Høyde: 17 til 23,5 cm.	Intakt.	Relativt grovt tilvirket med tykk bunnplanke. Sammenføyd med treplugger. Uten dekor.
15	Trapesformet i alle dimensjoner	Lengde: 71 cm. Bredde: 24 til 32 cm. Høyde: 19 til 23,5 cm.	Intakt.	Forseggjort kiste sammenføyd med både treplugger og metallnagler. Mørkebrune kistebord med lyse, profilert kanter.

				Innskrift innrisset på lokket, bl.a. med årstallet 1744. Lokket er fastnaglet og kisten kan ikke åpnes.
Kasse nr. 16	Rektangulær trekasse.	Lengde: 46 cm. Bredde: 32 cm. Høyde: 36 cm.	Relativt velbevart.	Grovt tilvirket trekasse. Kun halve lokket er bevart.
Kasse nr. 17	Flat, rektangulær trekasse	Lengde: 54 cm. Bredde: 30 cm. Høyde: 15 cm.	Velbevart.	Halvparten av lokket var løst.

Antall individer

Et lite skrin var tomt (Kiste nr. 9), mens et annet lite skrin inneholdt rester av to skjeletter (Kiste nr. 4). Lokket på tre av kistene, nr. 1, 12 og 15, var spikret fast, og disse kistene ble ikke åpnet. Det antas at disse tre kistene inneholdt levningene av ett individ hver. Kistene inneholdt derfor sannsynligvis levninger av 15 individer.

I tillegg var det to kasser med oppsamlede skjelettdeler fra ødelagte kister. Kasse nr. 16 inneholdt skjelettdeler fra minst ni individer, sannsynligvis flere, og Kasse nr. 17 inneholdt skjelettdeler fra minst syv individer, sannsynligvis flere (se Vedlegg 2, Katalog, nedenfor). Noen av skjelettdelene i disse to kassene kan stamme fra skjeletter i de 12 kistene som er åpne, men de fleste skjelettdelene i de to kassene stammer sannsynligvis fra kister som ikke lenger er bevart.

Tabell 2: Levningene i kistene

<i>Kiste nr.</i>	<i>Kjønn</i>	<i>Alder</i>	<i>Kommentarer</i>
1	Mann	77 år	Metallplate på lokket identifiserer den døde i kisten som Jens Bugge og gir fødsels- og dødsdato. Kisten ble ikke åpnet.
2	Mann	45 – 60 år	Skjelettet er delvis mumifisert, og flere knokler holdes sammen av inntørkede muskler og hud. Skjelettet ligger på en bunnplanke, og lokket mangler. Muligvis tilhører et løst lokk denne kisten.
3	?	Foster/abort: fostermåned ikke bestemt	Intakt kiste.
4, Skjelett nr. 1	?	Foster / abort: 3 -4 fostermåned	Relativt velbevart kiste, lokket mangler.

4, Skjelett nr. 2	?	Foster / abort: 5 fostermåned	Relativt velbevart kiste, lokket mangler.
5	?	Barn, 4 måneder	Ødelagt kiste, bunnen og den ene siden er råtnet vekk.
6	?	Barn, 4 måneder	Ødelagt kiste, bunnen og mye av sidene er råtnet vekk.
7	?	Barn, nyfødt	Meget dårlig bevart kiste.
8	?	Foster / abort: 2 – 3 fostermåned	Intakt lite treskrin.
9	-	-	Intakt lite skrin, antagelig et abortskrin. Skrinet er tomt.
10	?	Barn, nyfødt?	Deler av kistebunnen er råtnet vekk. Levningene kan ikke undersøkes uten å ødelegge kisten.
11	?	Barn, nyfødt	Intakt kiste.
12	?	Barn, nyfødt?	Intakt kiste. Lokket er solid festet, og kisten ble ikke åpnet.
13	?	Barn, ikke fullbåret, 7-8 fostermåned	Velbevart kiste. Kroppen er delvis mumifisert.
14	?	Barn, ikke fullbåret, 7-8 fostermåned	Intakt kiste.
15	?	Barn, nyfødt?	Intakt kiste med fastnaglet lokk. Kisten ble ikke åpnet.

Levningene i kistene stammet altså fra to voksne, syv barn og seks fostre. Begge de voksne var menn, en var 77 år og en var mellom 45 og 60 år. To av barna var døde i en alder av 3-4 måneder. Fem barn var nyfødte. Blant de seks fostrene var ett i 2-3 fostermåned, ett i 3-4 fostermåned, ett i femte fostermåned mens to var i 7-8 fostermåned, altså nesten fullbårne. Ett av fostrene kunne ikke bestemmes nærmere. Ingen av barna kunne kjønnsbestemmes.

Diskusjon

Fordi Proprietær Jens Bugge var gravlagt under kirken er det nærliggende å anta at mange av de andre som var gravlagt under kirken tilhørte hans familie. En gjennomgang av boken *Slægten Bugge* ga en del opplysninger som er sammenfattet nedenfor og i Tabell 3. En avskrift av det aktuelle avsnittet i slektsboken finnes nedenfor i Vedlegg 1.

Jens Bugge var gift to ganger. Han fikk seks barn med sin første hustru Birgitte Urdal, og fem barn med sin andre hustru Pernille Walter. Ingen av de voksne individene i kistene var kvinner, men det er mulig at levninger av de to kvinnene finnes blant skjelettdelene i de to kassene nr. 16 og 17.

Fem av Jens Bugges barn ble voksne, nemlig Hans (ingen dødsdato angitt), Birthe Marie som ble 60 år, Christine Margrete som ble 58 år, Samuel Mandrup som ble 57 år og Anna Sofie som ble 83 år. Dødsalderen til Hans kjennes ikke, men han var gift tre ganger og fikk 10 barn, så han må være død i godt voksen alder. Det er opplyst at han ikke var bosatt på

Urnes. Den andre av Jens Bugges voksne sønner var Samuel Mandrup. Han tok over Urnes gård etter sin far. Han døde i en alder av 57 år. Mannsskjelettet i Kiste nr. 2 er aldersbestemt til 45-60 år, og det er derfor ikke usannsynlig at det er Samuels levninger som ligger i Kiste nr. 2.

Jens Bugges seks andre barn døde i ganske ung alder: i følge slektsboken ble to barn bare 2 måneder gamle, ett ble 5 måneder, ett ble 6 ½ måned, ett 7 ½ måned og ett 9 måneder. Blant levningene i kistene er det to barn på 3-4 måneder. Disse to kan godt ha vært blant Jens Bugges barn – aldersbestemmelser på ufullstendige barneskjeletter er ikke helt nøyaktige. Kistene inneholdt også levninger av fem nyfødte, dvs. barn som døde i forbindelse med fødselen, like før eller like etter. Disse *kan* ha tilhørt Jens Bugges familie men er ikke nevnt i slektsboken. Heller ikke fostrene / abortene er nevnt i slektsboken, men det ville ikke være å vente.

Tabell 3: Oversikt over Jens Bugges samt hans ektefellers og barns dødsalder:

Navn	Fødselsdato	Dødsdato	Dødsalder
<i>Jens Bugge</i>	02.08.1693	03.10.1770	77 år
-- Birgitte Urdal (hustru)	1700	30.04.1738	38 år
-- Pernille Walter (hustru)	Juni 1710	30.10.1789	79 år
---- Samuel Bugge	16.04.1721	09.06.1721	Knapt 2 mdr
---- Reier Bugge	04.08.1723	19.03.1724	7 ½ mdr
---- Anna Sofie Bugge	10.05.1724	05.02.1725	Knapt 9 mdr
---- Hans Bugge	16.08.1729	?	Voksen, gift 3 ganger, i alt 10 barn. Ikke bosatt i Urnes.
---- Samuel Bugge	17.02.1735	04.09.1735	6 ½ mdr
---- Ingeborg Marie Bugge	30.01.1737	21.03.1737 (eller 1738)	Enten ca. 2 mdr, eller ca 1 år 2 mdr
---- Samuel Bugge	09.10.1739	12.03.1740	5 mdr
---- Birthe Marie Bugge	17.10.1740	18.11.1800	60 år, gift 2 ganger (i Bergen og i Solvorn)
---- Christine Margrete Bugge	03.08.1743	21.04.1801	58 år, ugift.
---- Samuel Mandrup Bugge	18.04.1746	04.07.1803	57 år
---- Anna Sofie Randulf Bugge	12.12.1747	13.11.1830	83 år

Avslutning

Kistebegravelsene under Urnes stavkirke gir et innblikk i liv og død på Urnes gjennom mer enn hundre år, og kaster lys over kulturhistoriske så vel som biologiske forhold. De døde har vært ivaretatt på omsorgsfull måte: med seg i kistene har de fått likklær, blomster og gjenstander. Til og med de små ufødte, hva enten aborter, eller små og store fostre, ble satt ned under kirkegulvet. I forbindelse med denne registreringen av kistene er ikke levningene blitt grundig undersøkt. Slike undersøkelser vil ha stor vitenskapelig verdi, og derfor anbefales det at kistene settes ned igjen under kirkegulvet slik at de kan være tilgjengelige for fremtidig forskning. Noen av kistene er intakte og kan settes ned uten videre, men mange av kistene er ødelagte, og det ville være best om disse kunne settes ned i hver sin enkle trekasse med løst lokk. Dette ville gi mulighet for tilgang til materialet.

VEDLEGG 1.**Jens Bugge og hans nærmeste etterkommere**

Ole Inge Skagen var så vennlig å låne ut sitt kopierte eksemplar av boken *Slægten Bugge i Danmark og Norge* ved P. C. B. Bondesen. Trykt i Fyens Stiftsbogtrykkeri hos J. C. Dreyer. 1891. Fra og med side 54 er det opptegnelser om Jens Bugge til Urnes, hans hustruer og hans etterkommere. Det følgende er skrevet av fra boken:

D 7. Jens Bugge, Proprietær til Urnes i Indre Sogn, Nordre Bergenhus Amt, f. 2. August 1693, b † 3. Oktober 1770.

Urnes ligger i Hafslo Præstegeld paa den søndre Side af Sognefjord, der, hvor denne bøjer ind til Lyster. I nærheden af Gaarden findes en Skov af vilde Kirsebærtræer med smaa, sorte, velsmagende Bær, der i Egnen kaldes Urneskirsebær. Skoven, der er en halv Fjerdingsvej i Udstrækning, frembyder i Blomstringstiden et smukt Syn og opfylder Luften med den yndigste Duft. Ved Urnes findes ogsaa en af Norges ældste Stavekirker, der antages opført omkring Aar 1100. Nogle mærkelige Udskæringer ved den nordre Indgangsdør anses for endnu ældre end selve Kirken. Urnes Historie gaar tilbage til den graa Old. Her boede Signelille, Kong Ragnvalds Datter, der elskede Hagbard, som havde hjemme i Nabopræstegeldet Aardal, og som hun trofast fulgte i Døden. Paa en Slette lige ovenfor Gaarden stod hendes Jomfrubur, hvorfor Stedet endnu kaldes Signes Sal. Blant de mange Kæmpehøje der paa Egnen er der især een, der ved sin Størrelse tiltrækker sig Opmærksomhed. I den siges Kong Ragnvald at være begravet. En anden nævnes som Hagbards Haug. Traditionen kommer dog her i stærk Strid med Danmarks Historie, der henfører Fortællingen om Hagbard og Signe til Sjælland, og hvorefter Kong Siger, den trofaste Jomfrus Fader, skal have boet i Sigersted, der nu er en Landsby, som ligger i Nærheden af Ringsted. 1308 nævnes Ridder Bjarne Erlingsen af Bjarkø som Herre til Urnes. Han var Søn af Erling Bjarnesøn til Bjarkø og var gift med Fru Margrete af Giske, Datter af Lendermanden Nicolaus Giske, der †1264 som Giskeættens sidste Mand. Bjarne Erlingsøn nævnes 1273 som Baron og † 7. juli 1313. Urnes tillige med Bjarkø og Giske gikk i Arv til hans Brodersøn Erling Vidkunsøn, der 1319 var Drostsæde, 1323 Rigsforstander, og som †1355. Med sin Hustru Fru Elin Thoresdatter havde Erling Vidkunsøn Datteren Ingeborg, der foruden Urnes ogsaa arvede Bjarkø, Giske samt Slinde. Hun var gift med den i Norges Historie saa mægtig indgribende Ridder, Rigsraaden Sigurd Hafthorsøn, hvis Moder, Fru Agnes, var en Datter af Kong Haakon den Femte. Han tilhørte saaledes Landets fornemste Slægter, hvorfor Normændene ogsaa ved Kong Christopher af Bayerns Død 1448 ønskede hans Dattersøn Drost Sigurd Jonsen til Konge fremfor nogen Dansk eller Tysker. Senere tilhørte Urnes Rigsraaden Nicolaus Svendsen Galle, hvis Datterdatter ved Ægteskab bragte den til den holstenske Adelsmand Hartvig Krummedige. Længere ned i Tiden var Danmarks Riges Hofmester Esge Bille Herre til Urnes, og efter ham besad hans Familie endnu i hundrede Aar Gaarden, indtil den i Tiden mellem 1662 og 72 ved Salg gid over til Bispinde Inger Schielderup. Ved hendes Død 1677 arvedes Urnes af Datteren Christine Dorthea Schielderup, der var gift med Provst Jens Samuelsen Bugge i Leikanger. Dermed var det gamle Herresæde kommen i Buggernes Besiddelse. De to første Ejere af Navnet Bugge have imidlertid ikke beboet Gaarden. De vare jo begge, både Fader og Søn, Præster i Leikanger i Ytre Sogn, og kunde saaledes ikke fra det

fjerntliggende Urnes betjene deres Menigheder. Først Slægtens tredje Besidder af Gaarden bosatte sig der. Han hed ogsaa Jens Samuelsen Bugge. I en gammel Stambog, der har tilhørt Jørgen Christophersen Staur, skriver han: ”1720 den 15de April kom Jeg til Ornees først at Boe og begyndte at bygge.” Siden har Urnes indtil denne Dag været i hans Slægtlinies Eje. Ved en Reparation af Urne Kirke for flere Aar tilbage stødte man paa Proprietær Jens Bugges Kiste. Man aabnede den og fandt ham meget vel konserveret. Haar og Skæg var langt, og Neglene var ligeledes umaadelig lange. Paa en Sølvplade der laa i Kisten, var følgende Vers indridset:

Syv og sytti Aar fik jeg
 To Hustruer efter Skikk
 El' ve Børn jeg for mig saae
 Fem af dem tilbage gaae.
 Verdens Tummel Plads mig gav
 Til at bygge Urnes brav, -
 Men min Siæl har ingen Nød
 Udi Guds og Jesu Skjød.

I sit Signet førte han under en aaben Hjelm en afbrudt Furu, der dog nærmest har Lighed med en Egestub.

Gift 1) 4. Juni 1720 paa Rønne med Birgitte Urdal, f. 1700, †30. April 1738, Datter af Proprietær Reier Henriksen Urdal til Rønne i Indre Sogn og Ingeborg Christophersdatter Munthe (Morgenstjerne). 6 Børn.

Gift 2) 30. April 1739 i Hafslo Præstegaard, med Pernille Lovise Walter, f. i Juni 1710, † 30. Oktober 1789, Datter af Proprietær Lars Walter og Christine Marie Hansdatter Alstrup. 5 Børn.

a 8. **Samuel Bugge**, f. 16. April 1721, † 9. Juni samme Aar.

b 8. **Reier Bugge**, f. 4. August 1723, † 19. Marts 1724.

c 8. **Anna Sofie Bugge**, f. 10. Mai 1724, † 5. Febr. 1725.

d 8. **Hans Bugge**, Købmand i Bergen, f. 16. August 1729. Han var først Skipper, blev siden Høker og til sidst Købmand.

Gift 1) med Enken Gertrud Andersdatter Brucher, b † 11. August 1768. 1 Søn.

Gift 2) 15. December 1768 med Emmike Ottesen, f. 1729, b † 15. Oktober 1777, Enke efter Daniel Danielsen. 3 Børn.

Gift 3) med Gertrud Elisabeth Nielsdatter. 6 Børn.

-

-

-

e 8. **Samuel Bugge**, f. 12. Februar 1735, † 4. September 1735.

f 8. **Ingeborg Marie Bugge**, f. 30 Januar 1737, † 21. Marts 1738 (evt. 1737).

g 8. **Samuel Bugge**, f. 9. Oktober 1739, † 12. Marts 1740.

h 8. **Birthe Marie Bugge**, f. 17. Oktober 1740, b † 18. November 1800.

Gift 1) 8. December 1769 med Enkemand Jan Ottesen, Købmand i Bergen.
 Gift 2) 3. April 1775 med Philip Christopher Fraas, Proprietær paa Solvorn, Hafslo Prgld, Indre Sogn, af hollandsk Familie, indvandre til Danmark, derfra til Norge, Søn af Løjtn. Frederik Balthazar F. og Hustru f. Rein (3 Børn).

- i 8. **Christine Margrete Bugge**, f. 3. August 1743, b † 21. April 1801, ugift, hos Sognepræst Thode i Vik. Hun var i sin Tid bekendt for sine Haandarbejder, for hvilke hun også erholdt Præmie.
- j 8. **Samuel Mandrup Bugge**, Proprietær til Urnes, f. 18. April 1746, b † 4. Juli 1803. Han studerede Teologi, fik ogsaa Embedseksamen 1769 og var en Tid Kapellan i Lærdal, Indre Sogn, Nordre Bergenhus Amt; men da Faderen døde det følgende Aar, overtog han sin Fødegaard.
- Gift 1) 27. November 1771 med Alida Cathrine Kaas, db. 1. Juli 1727, † 7. November 1799, Datter av Oberstløjtnant Johan Hartvig Kaas af Murkaaserne og Marie Mangor. Ingen Børn.
- Gift 2) 18. April 1800 med Synnøve Hansdatter Lunden, f. 1764, † i Marts 1856. Hun ble gift 2) med Hans Rue Hjortdahl. 2 Sønner.
- k 8. **Anna Sofie Randulf Bugge**, Dtr af Proprietær Jens Bugge til Urnes og Pernille Lovise Walter - - f. 12. December 1747, † 13. November 1830 [evt 1826) - - - 9 Børn.

VEDLEGG 2.**KATALOG**

Figur 5: Kiste nr. 1

KISTE nr. 1

I Kiste nr. 1 ligger levningene av Jens Bugge (Fig. 5). Dette fremgår av en oval metallplate (etter tradisjonen er platen av sølv: nå fremstår den grå og matt) som er festet på kistelokket. Den har en lang innskrift der bokstavene er prikket inn i platen (se Fig. 6). Innskriften er vanskelig å lese, selv etter rensing med rent vann.. Følgende var relativt klart: ” .... af Wel fornemme Seigneur JENS BUGGE som er ønskelig fød til Verden den 27. August 1693. Salig død af Verden den 5. Oktober 1770. Priselig levet i Verden 77 Aar.” Etter dette følger verset som er gjengitt i boken om Slægten Bugge, og som er kopiert i Vedlegg 1 ovenfor.

Kisten er ca 205 cm lang, og er trapesformet i alle dimensjoner. Lokket sitter fast påspikret, og hele kisten er omhyggelig ombundet av et meget kraftig tau som antagelig ble satt på da kisten ble flyttet fra skipet til koret. Etter nøye overveielse ble det bestemt, ikke å åpne kisten, mest av etiske hensyn. En åpning ville påføre kisten skader, og det ble antatt at informasjonspotensialet ved en kursorisk inspeksjon av levningene i kisten ikke ville forsvare at kisten ble ødelagt.

Figur 6: Metallplate med innskrift på Kiste nr. 1.

Figur 7: Kiste nr. 2.

KISTE nr. 2

En ødelagt trekiste som inneholder levningene av en voksen person. Kisten har vært trapesformet i alle dimensjoner. Bunn og lokk er nå helt adskilt: et løst, velbevart kistelokk hører sannsynligvis til denne kisten. Sidene på kisten mangler. Levningene ligger på den opprinnelige bunnplanken i kisten, og er beskyttet av to langsgående planker av ny dato og som ligger på skrå inn over levningene. Det hele er bundet sammen av et meget solid og kraftig tau. Lengden på bunnplanken er ca 210 cm (Fig. 7).

Skjelettet er meget velbevart. Liket er delvis mumifisert, og flere skjelettdeler er fremdeles holdt sammen av sener og hud. Liket er for det meste uforstyrret men noen av kroppsdelenene ligger omrotet. Kraniet ligger helt løst, og underkjeven mangler.¹ Kraniet er delvis dekket av inntørket hud. En del tekstilfragmenter sitter fast på skallen. Kraniet har utpreget mannlige trekk: kraftige ørebeinsknuter, markerte fremspring på kinnbeina (*os zygomaticum*) og avrundete øvre kanter på øyehulene. Nesebeinet er meget fremtredende og pannebeinet over øyehulene (*glabella*) er kraftig modellert. Det er caries i tennene, blant annet er venstre seksårsjeksell i overkjeven nesten helt råtnet bort og bare rotstumper er tilbake i kjeven. Det er også cariesangrep langs sement-omaljeranden på mange av tennene.

¹ I ettertid har jeg fått opplyst av Jan Michael Stornes, NIKU, at en løs underkjeve ble funnet under korgulvet da han sammen med Knud Krogh skulle ta ut prøver til dendrokronologiske dateringer etter at jeg var reist 14. august 2008. Det synes nærliggende å tro at denne underkjeven tilhører den døde i Kiste nr. 2 (Stornes, pers. medd., 01.09.2008).

Den døde i Kiste nr. 2 var en velvoksen mann, død i en alder av mellom 45 og 60 år. Han var ca. 180 cm høy og hadde med et middels langt og bredt kranium.² Han hadde en kraftig fremspringende nese og store hender og føtter.

Figur 8: Kiste nr. 3.

KISTE nr. 3

Liten, intakt kiste, sammenføydd med relativt kraftige treplugger. Kisten er helt uten dekor, men løkket er lett profilert og tilhugget langs alle kanter. Største lengde på kisten er 34 cm, internt måler den 30 cm. Bredden er 13,5 cm i den ene enden, 14,5 cm i den andre. Høyden er 10,5 – 12,5 cm.

Kisten inneholdt fin sand med en hel del småstener i. Levningene ligger inne i et sammentullet tekstilstykke. Tøystykket er ikke forsøkt pakket ut fordi det ville medføre at det hele ville gå i oppløsning, og sannsynligheten for å hente ut informasjon er meget liten. Det var nesten ingen beinrester. Bare et par meget små ribbeinsfragmenter var identifiserbare. De stammet fra en abort / et foster, men det var ikke mulig å bestemme fostermåned.

² Kranieindekset er 77.1.

Figur 9: Kiste nr. 4.

KISTE nr. 4

En bitteliten, ødelagt trekiste helt uten dekor, sammenføyet med treplugg. Lokket mangler. Kisten er lett trapesformet, største intern lengde er 24,5 cm. Kisten er 9 - 10 cm bred og 7,5 - 8,5 cm høy. I kisten var det mye nedbrutte organiske rester samt trespon.

Kisten inneholdt to små tekstil-”pakker”. Disse ble ikke åpnet helt, men en forsiktig inspeksjon viste at pakkene inneholdt de små skjelettene av to fostre / aborter, ett meget lite foster og ett noe større, som var pakket inn i hvert sitt tøyestykke. I ”pakken” med det største fosteret kan det ses ribbein som ligger in situ. En del bein og fragmenter fra begge fostrene lå løse.

Skjelett nr. 1: Kraniefragmenter samt underarmsbein (spolebein og albuebein) som måler ca 18 mm samt et nesten helt overarmsbein som måler ca 22 mm. Dette tilsvarer 16. - 17. fosteruke, dvs. 3. - 4. fostermåned.

Skjelett nr. 2: Dette var det største av fostrene. Overarmsbeinet målte 33 mm, og dette tilsvarer ca. 21. fosteruke, dvs. ca 5. fostermåned.

Figur 10: Kiste nr. 5.

KISTE nr. 5

Liten, trapesformet kiste, sammenføydd med treplugger. Bunnen og den ene siden er råtnet vekk. Innholdet ligger nå i lokket. Største ekstern lengde på kisten er ca 63 cm, intern lengde er ca 59 cm. Største bredde på lokket er 35 cm. Kisten kan ha vært trukket med lær. En dansk mynt fra 1978 ble funnet i den åpne kisten. Der er mye trespon, og mye tekstiler, blant annet fragmenter av lintøy og av et gulhvitt og et rosa silkebånd. Der er også et lite trestykke som har vært dekket med lær som er festet med en nå irret metall-nagle med flatt hode, 8,5 mm i diameter. Mellom læret og treet er det et hvitt materiale (pergament??).

Levningene av et lite barn er pakket inn i et hvitt linklede. Blant de synlige skjelettrestene er noen få kraniefragmenter, blant annet venstre issebein, venstre kinnbein og et fragment av kraniebunnen. Dessuten var venstre overkjevebein og begge underkjevebeinene til stede med noen tenner på plass i sine tannhuler: den midterste sentrale melketannen i overkjeven (tann 61), de to venstre melkefortennene i underkjeven (tann 71 og 72) og den høyre første melketannjekselen (tann 84). Tannutvikling svarer til et ca 4 måneder gammelt barn.

Figur 11: Kiste nr. 6.

KISTE nr. 6

Liten, trapesformet, forseggjort trekiste, sammenføyet med treplugger. Bunnen er råtnet vekk. Innholdet ligger nå i lokket. Kisten er ca 75 cm lang og 27 – 38 cm bred. Det er masse spon og treflis samt tekstilrester, blant annet et stykke ripsvevet silkebånd (opprinnelig antagelig rosafarget men nå beige) med skråsting på den ene siden og fragmenter av rosa silkebånd, kfr. båndet i Kiste nr. 5. Der var også inntørrede planterester i kisten, blant annet små visne blader som ligner på tyttebærblader.

Det var kraniefragmenter, knokler og beinfragmenter fra hele skjelettet, samt en del tannkim. Største lengde på venstre lårbein var 87 mm, og på venstre overarmsbein 75 mm. Begge overkjevebein og høyre del av underkjeven er til stede. Bein- og tannutviklingen svarer til en alder av ca 4 måneder. Det er en emaljemisdannelse på melketann 61 (dvs den midterste, venstre, sentrale fortann) som indikerer at barnet gjennomgikk en traumatisk episode, dvs en sykdoms- eller sultepisode, like før eller etter fødselen. Noen av fingerknoklene var misfarget røde og lå inne i en liten organisk "klump" som kanskje er rester av votter. Fargen kan ha smittet av herfra.

Figur 12: Kiste nr. 7

KISTE nr. 7

Trapesformet trekiste som er sammenføyet med treplugger. Kisten er dårlig bevart: bunnen er råtnet vekk, og alt innhold ligger nå i lokket. Kisten er full av trespon, treflis og sand. Største lengde på kisten er ca 75 cm, og største bredde ca 30 cm.

I kisten finnes kranie- og postkranielle fragmenter samt tannkim av et nyfødt barn. Der er også en del meget dårlig bevarte tekstilrester, og mange insektpopper.

Figur 13: Kiste nr. 8, 9 og 10.

KISTE nr. 8

En bitteliten tre-eske som er sammenføyet med treplugger. Esken måler 16,5 x 6,5 x 7,5 cm og er laget av 18 mm tykke bord. Esken er et såkalt *abortskrin* og inneholdt levningene av et foster som var pakket inn i et tøyestykke. Kroppen var helt tydelig: kranium, ribbein og overarmer kunne identifiseres. Fosteret lå på høyre side i sovestilling. Det måler ca 60 mm fra kraniet til nederste del av hoftepartiet (*crown-rump length*). Dette tilsvarer en fosterutvikling i underkant av ca 3 fostermåned.

KISTE nr. 9

En liten tre-eske som måler ca 18 x 7 x 6,5 cm, altså omtrent samme dimensjoner som Kiste nr. 8. Esken er mye mer forseggjort enn Kiste nr. 8. Den er sammenføyd med treplugger og har et vakkert, svakt hvelvet lokk. Den er sort utvendig, og ubehandlet innvendig. Esken er forseggjort, mye mer enn Kiste nr. 8 som er mye grovere. Esken er tom, men etter målene å dømme er også dette et *abortskrin*.

KISTE nr. 10

En liten trekiste som er trapesformet med takformet lokk, sammenføyd med treplugger. Kistens mål er 59 x 21-25 x 19-23 cm. Det er slått inn en stor metallspiker gjennom lokket for å feste det til kisten. Deler av bunnen er råtnet vekk men det er likevel ikke mulig å foreta en grundig inspeksjon av innholdet uten å brette kisten i stykker. Det som er synlig viser at kisten er fylt med trespon og tekstil. Der er også fragmenter av en bok,

kanskje en huspostill, med delvis lesbar tekst – en bønn. Fragmentene består av klumper av sammenklistrede sider. Øverst i kisten lå en løs mynt, en dansk 5-øre fra 1979.

Levningene er pakket inn i tekstil og ligger i en konsolidert masse som ikke kan undersøkes uten å destrueres. Etter størrelsen på kisten å dømme var den døde et barn som kan ha vært nyfødt, kfr. Kiste nr. 11.

Figur 14: Kiste nr. 11.

KISTE nr. 11

En liten trapesformet trekiste, sammenføyet med treplugger, med takformet lokk. Kisten måler 59,5 x 15,5 – 20 x 16,5 – 20,5 cm. Der er rester av en fint sydd kyse. Der er masse trespon og deler av tørre blomster.

Levningene i kisten er pakket inn i et stykke lin. Kraniefragmenter, tannkim og virvler er synlige. Største lengde på høyre underkjeve er 85 mm. Beinutvikling og tannkim viser at barnet var nyfødt.

Figur 15: Kiste nr. 12.

KISTE nr. 12

Liten, intakt trekiste som er trapesformet i alle dimensjoner. Kisten er sammenføyet med treplugger, og to solide nagler/spikre i rustent metall fester lokket til kisten slik at den ikke kan åpnes uten å ødelegges. Kisten ble derfor ikke åpnet. Største lengde er ca 66 cm, største bredde ca 40 cm. Etter størrelsen å dømme passer kisten til et ca 4-5 mdr gammelt barn (kfr Kiste nr. 5).

Figur 16: Kiste nr. 13.

KISTE nr. 13

Liten, velbevart trekiste, trapesformet med svakt takformet lokk og en solid bunnplanke. Et lite likearmet kors er innrisset på den bredeste delen av lokket. Kisten er temmelig grovt tilvirket. Den måler 45 x 20-24 x 21-22 cm. I bunnen ligger trespon. Over det ligger halm. Den døde er svøpt i relativt grovt vevet tekstil med finere vevet tekstil inntil kroppen.

Kroppen er delvis mumifisert inne i tøystykket og kan ikke ”pakkes ut” uten å ødelegges. Bare noen bittesmå kraniefragmenter, tannkim og postkranielle knokler av et ikke fullbåret barn er synlige. Beinutviklingen samt størrelsen på tannkim av tann 51 og 61, en hjørnetannspiss og en tann 52 eller 62 viser at barnet døde i 7-8 fostermåned.

Figur 17: Kiste nr. 14.

KISTE nr. 14

Liten, trapesformet trekiste uten dekor, sammenføyet med treplugger og med svakt takformet lokk. Målene på kisten er 54 x 18-21 x 17-23,5 cm. Den er relativt grovt tilvirket med en tykk bunnplanke.

Den døde var pakket inn i et tøyestykke. Der er masser av insektpopper rundt i kisten. Det var kun mulig å inspisere deler av kraniet, nemlig venstre side av overkjeven og av underkjeven, begge med tomme tannhuler, samt et fragment av kraniebunnen og venstre kragebein. Beinutviklingen viser at barnet døde i 7-8 fostermåned.

Figur 18: Kiste nr. 15.

KISTE nr. 15

En intakt, forseggjort trapesformet trekiste, sammenføydd med både treplugger og metallnagler (rustne). Kisten skiller seg ut fra de andre blant annet ved at kistebordene er mørkebrune og har profilerte, lyse kanter. På lokket er innrisset en del bokstaver som er vanskelige å tolke til ord, samt bokstavene H O L og tallet 1744 innrammet av små kileformete hakk i kistebordet. Kisten måler 71 x 24-32 x 19-23,5 cm. Lokket er fastnaglet, og det er ikke gjort forsøk på å åpne kisten.

Etter størrelsen å dømme kan kisten inneholde levningene av et ca halvt år gammelt barn, kfr Kiste nr. 6.

I tillegg til kistene var det også to kasser med oppsamlede, løse bein fra ødelagte kister:

Figur 19: Kasse nr. 16

KASSE nr. 16

En trekasse med en samling løse bein og annet fra ødelagte kister (Fig. 19). Kassen måler 46 x 32 x 36 cm og inneholder skjelettdeler av mange individer, både kranier og postkranielle bein og fragmenter (Fig. 20). Det aller meste er fra voksne, men noen ganske få fragmenter stammer fra spedbarn. Disse kan muligens stamme fra en av de delvis ødelagte barnekistene.

Virvler: Fire halsvirvler hvorav to halsvirvel nr. 1, fra voksne. Åtte brystvirvler og syv lendevirvler, alle fra voksne, fragmenterte og relativt dårlig bevart.

Ribbein: 31 større og mindre fragmenter fra begge sider. Flere individer, alle voksne.

Fotknokler: Fire mellomfotsknokler, deriblant en høyre og en venstre lilletåknokkel samt et høyre og et venstre hælbein og et høyre rullebein fra det samme voksne individet.

Håndknokler: To mellomhåndsknokler fra et voksent individ.

Korsbein: Seks fragmenter av korsbein fra minst tre individer, alle voksne.

Hoftebein: Fragmenter av fire høyre og to venstre hoftebein (*os coxae*). Alle fra voksne individer hvorav minst to sannsynligvis var kvinner.

Kragebein: Fragmenter av et høyre og et venstre kragebein, antagelig fra det samme voksne individet.

Skulderblad: Fragmenter av et høyre og et venstre skulderblad, sannsynligvis fra forskjellige voksne individer.

Overarmsbein: Tre høyre og tre venstre overarmsbein, dårlig bevarte, delvis morkne. Alle er fra voksne individer. Det er vanskelig å avgjøre om noen av beinene hører sammen.

Spolebein: Et høyre og et venstre spolebein, antagelig fra det samme voksne individet.

Albuebein: To fragmenterte albuebein, begge fra høyre side, begge voksne.

Skinnebein: Åtte fragmenter av minst syv individer, alle voksne. Side på fragmentene er vanskelig å bestemme. Knoklene er meget morkne i overflaten.

Leggbein: Fragmenter fra ankelenden av et høyre og et venstre leggbein fra det samme voksne individet.

Lårbein: Tre høyre lårbein hvorav ett er intakt med en største lengde på ca 43 cm og en diameter på lårbeinshodet på 42 mm. Målene tilsier at dette lårbeinet stammer fra en kvinne. De to andre høyre lårbeinene er ødelagt. Fem venstre lårbein, ingen intakte. De er morkne og relativt dårlig bevart. Alle knokler stammer fra voksne individer.

Kranier: Fragmenter av ni kranier (se Fig. 21):

1. Venstre pannebein og venstre issebein av en nyfødt.
2. Fragmenter fra bakhodet av en eldre person med utviskede kraniesømmer. Det er en grønn flekk på bakhodebeinet, litt til høyre for nakkemuskelfestet.
3. Høyre og venstre tinningbein med kraftig ørebeinsknute og markert vulst over øregangen: fragmentene stammer fra en voksen mann.
4. Kalottfragment og diverse kraniefragmenter med nesten utviskede kraniesømmer fra en eldre voksen av ubestemt kjønn.
5. Meget dårlig bevart kalottfragment med del av venstre tinningbein. Deformert *post mortem*. Meget kraftig nakkemuskelfeste, delvis utviskede kraniesømmer. Fragmentet stammer fra en eldre mann.
6. Ødelagt skalle, ansiktsskjelett mangler. Relativt spinkelt kranium med små ørebeinsknuter, spinkel underkjeve og svakt utviklet parti over øyehulene. Meget utbredt intra vitam tanntap i underkjeven, bare tann 35 og 36 er til stede samt en tom tannhule for tann 37. Resten av tannhulene er resorbert. Ingen caries i de tilstedeværende tennene. Kraniet stammer fra en gammel kvinne. Kranieindekset er beregnet til 72,4, hvilket betyr langskallet.
7. Dårlig bevart kranium og underkjeve, deformert *post mortem*. Deler av kraniet er borttært. Det er såkalt *torus maxillaris* og *torus mandibularis* (ikke-målelige trekk) i kjevebeinene, kraftig modellerte. Høy gane. Meget kraftig nakkemuskelfeste og velutviklet parti over øyehulene. Utviskede kraniesømmer, slitte tenner. Tann 43 er rotet og lener bakover. Ørebeinsknuten er forvitret. Kraniet stammer fra en eldre/gammel mann.
8. Ansiktsskjelett og underkjeve og noen få kraniefragmenter. Spinkelt kranium, svakt utviklet parti over øyehulene, spinkel underkjeve. Kraniesømmene er åpne, og der er liten tannslitasje og ingen caries. Kraniet stammer sannsynligvis fra en ung voksen kvinne, 20-25 år.
9. Et intakt kranium og underkjeve som stammer fra en middelaldrende kvinne: partiet over øyehulene er glatt og ørebeinsknutene er små. Tannslitasjen tilsvarer en alder av ca. 30-40 år. Der er caries i tann 18 og 48 (visdomstenner). Tann 38 er tapt intra vitam, tann 28 er falt ut post mortem. Kranieindekset er beregnet til 78,0, hvilket betyr mellomskallet.

Dessuten fantes syv fragmenter av veldig dårlig bevarte, uidentifiserbare lange rørknokler, en forrustet jernnagle, en morken taustump, ca 12 cm lang, to dyrebeinsfragmenter samt et morkent fragment av kistebord.

Figur 20: En større samling kranier og knokler fra ødelagte kister i Kasse nr. 16.

Figur 21: Kranier og kraniefragmenter i Kasse nr. 16.

Figur 22: Kasse nr. 17.

KASSE nr. 17

Trekasse som måler 54 x 30 x 15 cm (Fig. 22). Ifølge tradisjonen ble den spikret sammen av Knud Krogh på 1970-tallet. Kassen inneholder diverse oppsamlete skjelettdeler og fragmenter av mange individer, flest spedbarn, både nyfødte og litt større: kraniefragmenter, to hele pluss en halv underkjeve av nyfødte (dvs tre individer) (Fig. 23). I alt er det levninger av minst seks nyfødte (tilstedeværelse av seks pannebein). Det er ikke mulig å avgjøre nøyaktig antall individer i beinsamlingen. Blant voksne knokler er der kraniefragmenter og et høyre hoftebein av en ungdom evt. ung voksen. Hoftebeinet er spinkelt, men med relativt trang *incisura ischiadica major*. Kjønnnet er ikke mulig å bestemme ut fra formen. Et bakhodebein fra et lite barn har patologiske forandringer.

Dessuten fantes en tilhugget treplugg, en tåknokkel fra et dyr og en trepinne med innrisset mønster i den ene enden. Begge ender på pinnen er brukket.

Figur 23: Skjelettdeler av barn og voksne i Kasse nr. 17.

*****